

УДК 330.101:658.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-14>**Ясинська Д. В.**

аспірантка,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8127-6065>**Добровольська О. В.**

доктор економічних наук, доцент,

професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4159-8446>**Yasynska Daria, Dobrovolska Olena**

Dnipro State Agrarian and Economic University

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА В ПЕРІОД КРИЗИ

У роботі розкривається сутність діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства в кризових умовах та зумовлюється необхідність систематичного її проведення. Оскільки в Україні спостерігається безліч підприємств, які перебувають у кризових умовах і, як наслідок, переходять до процедури банкрутства, що, своєю чергою, негативно впливає на динаміку погашення кредиторської заборгованості, надзвичайно важливим убачається процес дослідження фінансового стану підприємства, його динаміки кредиторської та дебіторської заборгованостей із метою пошуку оптимальних шляхів виходу підприємства з кризи та нормалізації господарської діяльності. У статті запропоновано економічні пропозиції щодо стабілізації господарської діяльності підприємства в період кризи. Також запропоновано систематичне здійснення розрахунку показників рівня ліквідності підприємства та контролю дотримання даних показників у межах норми.

Ключові слова: діагностика, фінансовий стан, економіка, безпека, криза.

DIAGNOSTICS OF THE ENTERPRISE'S FINANCIAL CONDITION DURING THE CRISIS

The paper reveals the essence of diagnostics of the financial condition of an agricultural enterprise during crisis and stipulates the necessity for its systematic implementation. As there are a lot of companies in Ukraine facing the crisis and as a consequence go bankrupt, which in turn negatively affects the dynamics of repayment of accounts payable, it is extremely important to study the financial condition of the company, dynamics of its payables and receivables in order to find the best ways to overcome the crisis and the normalize its economic activity. The article offers economic proposals for stabilizing the economic activity of the enterprise during the crisis. The article also proposes the systematic calculation of the enterprise's liquidity and keep to these indicators within the normal limits. In its turn, there are several levels of financial security of the enterprise: absolute (the enterprise has sufficient working capital for operation); normal (the enterprise has enough funds to buy inventory and cover costs); satisfactory (the enterprise does not have enough working capital and it resorts to medium-term or long-term liabilities); critical (the company uses long-term loans to finance its activity) and crisis (the company is unable to meet its obligations). The financial condition and financial and economic activity of the enterprise is assessed by its solvency. Solvency acts as an external sign of financial stability, the essence of which is the security of current assets by long-term sources of formation. The success of the enterprise depends on the analysis of risks of threats to the management of financial and economic security of the business entity and leveling and consolidation of efforts in times of crisis. Thus, by analyzing the financial and economic activity of the enterprise, you can determine the dynamics of changes in economic performance. Control of financial and economic security of the enterprise will allow to carry out economic activity at a normal level and in case of deterioration to predict and prevent the onset of crisis conditions that can lead to bankruptcy.

Keywords: diagnostics, financial condition, economy, security, crisis.

JEL classification: F52, R41, H19

Постановка проблеми. У сучасних реаліях важливим є питання глобалізаційних процесів, що в деяких випадках зумовлює локалізацію культур суспільства, яка й стає причиною посилення конкуренції та загострення проблеми збереження фінансової стійкості підприємства. Незважаючи на більшість наукових досліджень із даного питання, все-таки відчувається необхідність інформації з метою регулювання економічних відносин, що виникають у сфері управління фінансово-економічною безпекою. Насамперед діагностика фінансового стану підприємства дасть змогу

вести якісний моніторинг ризиків та загроз для подальшого оперативного регулювання фінансового стану підприємства, адже оцінка ризиків загроз фінансового стану підприємства є надзвичайно важким і водночас відповідальним процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На науковому рівні проблема діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств у період кризи залишається відкритою. Своєю чергою, здійснення наукового аналізу стосовно даного питання спостерігається у працях вітчизняних та зарубіжних учених і

торкається питань, суміжних із зазначеною проблематикою. Серед вітчизняних учених, які пояснювали сутність та методику діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств, у тому числі в період кризи, можна виокремити таких, як Н.І. Демчук [1], Л.І. Катан [1], М.К. Колісник [4], Ю.Б. Кракос [5], В.С. Пономаренко [6], Н.В. Попов [7], та ін.

Утім, досліджуючи методику діагностики фінансового стану підприємства із плином часу, залишається відкритим питання щодо чинників, які зумовлюють настання кризових умов, оскільки вони протягом певного проміжку часу мають тенденцію «модифіковуватися» (тобто пристосовуватися до сучасних реалій), що зумовлює необхідність пошуку нових шляхів здійснення діагностики фінансового стану підприємства та його контролю над дотриманням показників у межах норми.

Своєю чергою, дослідивши питання щодо чинників, які в сучасних реаліях деструктивно впливають на здійснення господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, можливо нівелювати ризик виникнення кризових умов.

Мета статті полягає у дослідженні самої методики діагностики фінансового стану підприємства в кризових умовах та нівелювання ризику виникнення процедури банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних реаліях кризових умов важливим убачається керівнику підприємства мати розуміння відносно комплексної інформації, яка в тому числі включає у себе аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства.

Оскільки сучасність характеризується здебільшого високим рівнем мінливості у зовнішньому соціально-економічному середовищі, особливої уваги заслуговує проведення емпіричних досліджень у сфері фінансового стану підприємств у рамках аграрного ринку України, особливо в розрізі великої кількості банкрутства підприємств, які ведуть бізнес у рамках аграрного сегменту.

Сама необхідність аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства зумовлюється метою визначення основних тенденцій та напрямів розвитку господарюючого суб'єкта.

Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства є аналізом показників у тому числі фінансової звітності, і завдання аналітика полягає у формуванні певної системи, яка допоможе зрозуміти картину фінансового стану підприємства, а у разі не досить якісного функціонування вищезазначеної системи – провести діагностику фінансового стану, яка сприятиме підвищенню конкурентоспроможності.

Успіх підприємства залежить від аналізу ризиків загроз управління фінансово-економічною безпекою господарюючого суб'єкта, їх нівелювання та консолідації зусиль у період кризових явищ, які спонукають негативні наслідки для фінансово-господарської системи підприємства і здатні призвести до порушення провадження у справі про банкрутство.

У період проведення аналізу обліково-аналітичної системи підприємства, що передбачає аналіз показників фінансової звітності, варто звернути увагу на порівняльну характеристику показників активу і пасиву підприємства. Своєю чергою, може існувати декілька

видів аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, серед яких зупинимося на внутрішньому та зовнішньому. Основна мета зовнішнього фінансового аналізу полягає у наданні інформації про прибутковість діяльності підприємства, фінансову конкурентоспроможність та фінансову незалежність, тоді як внутрішній аналіз передбачений безпосередньо для керівника підприємства і дає змогу простежити динаміку прибутку (або збитку) підприємства, рентабельності, собівартості.

Важливою передумовою створення фінансового аналізу керівником є дослідження заходів щодо фінансового «оздоровлення» підприємства, іншими словами, дослідження заходів щодо відновлення платоспроможності боржника на момент, коли керівник дізнався або міг дізнатися про ймовірність настання фінансової кризи на підприємстві, що призведе до банкрутства, на підставі даних фінансової звітності. Саме недостатнє дослідження чинників, що призводять до настання фінансової кризи, або їх штучне ігнорування, що зумовлюють порушення провадження у справі про банкрутство, передбачає собою кримінальну відповідальність керівника підприємства в порядку статті 219 Кримінального кодексу України [2] (доведення до банкрутства) та субсидіарну відповідальність у порядку статті 619 Цивільного кодексу України [3].

Отже, за допомогою аналізу вкрай важливим убачається виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення заходів щодо попередження процедури банкрутства, здійснення аналізу для виявлення резервів підвищення ефективності виробництва, відновлення платоспроможності підприємства.

Фінансовий стан та фінансово-господарська діяльність підприємства оцінюються його платоспроможністю. Платоспроможність виступає зовнішнім проявом фінансової стійкості, сутністю якої є забезпеченість оборотних активів довгостроковими джерелами формування. Під час оцінки ліквідності важливим критерієм є можливість реалізації активів і погашення зобов'язань (протягом одного року). Для оцінки платоспроможності підприємства використовуються такі відносні показники, що відрізняються між собою набором ліквідних активів та розглядаються як покриття короткострокових зобов'язань.

Коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт покриття (Кп)) характеризує платоспроможність підприємства на період, рівний обороту поточних активів з урахуванням своєчасних розрахунків із дебіторами і реалізації частини готової продукції, виробничих товарів і запасів. Рівень цього показника безпосередньо визначається наявністю довгострокових джерел формування запасів. Для підвищення коефіцієнта поточної ліквідності необхідно поповнювати реальний власний капітал підприємства та обґрунтовано стримувати зростання необоротних активів і довгострокової дебіторської заборгованості. Значення коефіцієнта покриття дорівнює одиниці. Якщо даний показник < 1 – підприємство має неліквідний баланс. Значення даного коефіцієнта в межах $1-1,5$ свідчить про те, що підприємство своєчасно розплачується з боргами.

Відношення коштів і короткострокових цінних паперів до короткострокових зобов'язань є коефіцієнтом абсолютної ліквідності. Цей показник є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і показує,

яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити негайно. Нормативне обмеження коливається в межах 0,2–0,35 і означає, що щодня підлягають погашенню 20% короткострокових зобов'язань підприємства.

Маневреність власних оборотних засобів характеризує ту частину власних оборотних коштів, що знаходиться у формі грошових коштів і швидко реалізованих цінних паперів, тобто коштів, що мають абсолютну ліквідність.

Різні показники ліквідності не лише дають різнобічну характеристику платоспроможності підприємства за різного ступеню обліку ліквідних активів, а й відповідають інтересам різних зовнішніх користувачів аналітичної інформації. Так, для постачальників товарів (робіт, послуг) найбільш цікавий коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів, адже саме він дає змогу зрозуміти співвідношення між коштами та власними оборотними коштами.

До основних чинників, що визначають фінансову стійкість підприємства, належать фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складників активів (насамперед необоротних активів і запасів), тому з метою оцінки фінансової стійкості необхідно проаналізувати не лише структуру фінансових ресурсів, а й напрями їх вкладення.

Коефіцієнт фінансової автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) характеризує частку власного капіталу підприємства в загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово стійке і стабільне підприємство. У підприємства з високою часткою власного капіталу інвестори вкладають кошти більш охоче, оскільки воно з більшою ймовірністю може погасити борги за рахунок власних коштів. Мінімальне граничне значення коефіцієнта автономії оцінюється на рівні 0,5.

Коефіцієнт фінансової залежності характеризує залежність підприємства від зовнішніх джерел. Зростання цього показника в динаміці означає зростання частки позикових коштів у фінансуванні підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу на кінець періоду, який аналізується, знаходиться нижче норми. Таке значення коефіцієнта маневреності власного капіталу утворилося за рахунок від'ємного значення власного капіталу та позитивного значення необоротних активів.

Коефіцієнт структури довгострокових вкладень характеризує ступінь фінансування зовнішніми інвесторами необоротних активів і показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів фінансувалася зовнішніми інвесторами.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової стійкості. Нормативне значення даного коефіцієнта $> 0,1$. Тобто в загальній сумі оборотних коштів має бути не $< 10\%$ власних коштів підприємства.

Відповідно до чинного законодавства України, для оцінювання фінансової стійкості підприємства вирішального значення набуває показник чистих активів, який визначають як різницю суми активів, викорис-

таних для розрахунку, і суми зобов'язань, узятих до розрахунку.

Для своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу проводиться експрес-аналіз фінансового стану за допомогою коефіцієнта Бівера (КБ). Рекомендоване значення коефіцієнта Бівера (дорівнює відношенню припливу коштів до загальної суми заборгованості) за міжнародними стандартами знаходиться в інтервалі 0,17–0,4. Якщо значення показника $\leq 0,17$, то підприємство відноситься до високої групи «ризиків втрати платоспроможності», тобто рівень його платоспроможності низький. Якщо значення показника $0,17 < 2п < 0,4$ – до середньої групи «ризиків втрати платоспроможності», тобто рівень платоспроможності підприємства оцінюється як середній. Якщо значення показника $> 0,4$ – до низької групи «ризиків втрати платоспроможності».

Своєю чергою, існує декілька рівнів фінансової безпеки підприємства: абсолютний (для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів); нормальний (підприємство практично обходиться власними джерелами формування запасів і покриття витрат); задовільний (підприємству недостатньо власних оборотних коштів і воно вдається до середньострокових або довгострокових зобов'язань); критичний (підприємство для фінансування своєї діяльності вдається до довгострокових кредитів) та кризовий (підприємство неспроможне виконати свої зобов'язання).

Таким чином, здійснивши аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства, можна визначити динаміку змін показників господарської діяльності. Контроль фінансово-економічної безпеки підприємства дасть змогу здійснювати господарську діяльність на нормальному рівні й у разі погіршення передбачити та попередити настання кризових умов, що спричиняють процедуру банкрутства.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що умовою та гарантією виживання й розвитку будь-якого сільськогосподарського підприємства як бізнес-процесу є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно в змозі «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури і не опинитися на краю банкрутства. Більше того, чим вище його стабільність, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектору економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми зобов'язаннями з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами.

Фінансова стабільність підприємства – це його надійно гарантована платоспроможність у звичайних умовах господарювання й за випадкових змін на ринку.

Отже, до основних чинників, що визначають фінансову стійкість підприємства, належать фінансова структура капіталу (співвідношення позикових і власних коштів, а також довгострокових і короткострокових джерел коштів) і політика фінансування окремих складників активів (насамперед необоротних активів і запасів), тому з метою оцінки фінансової стійкості необхідно проаналізувати не лише структуру фінансових ресурсів, а й напрями їх вкладення. Відносини, в які вступають підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища, базуються на інформації про це підприємство. Це дає змогу оцінити можливість практичної реалізації своїх економічних інтересів у взаємовідносинах із ним.

Список використаних джерел:

1. Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки : навчальний посібник / Г.Є. Павлова та ін. Дніпро : Акцент ПП, 2018. 560 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Колісник М.К., Ільчук П.Г., Віблій П.І. Фінансова санація і антикризове управління підприємством : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 272 с.
5. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2008. Вип. 1. С. 86–97.
6. Пономаренко В.С., Клебанова Т.С., Чернова Н.Л. Экономическая безопасность региона: анализ, оценка, прогнозирование : монография. Харьков : ИНЖЕК, 2004. 144 с.
7. Попов Н.В. Основные направления по устранению угроз экономической безопасности фондового рынка. *Молодой ученый*. 2011. Вип. 4. С. 178–180.

References:

1. Gh.Є. Pavlova, I.P. Pryhodko, N.I. Demchuk, L.I. Katan (2018) Kompleksne zabezpechennja finansovo-ekonomichnoji bezpeky. [Comprehensive financial and economic security]. Dnipro. P. 560.
2. (2001) Kryminalnyj kodeks Ukrajinj [Criminal codex of Ukraine]. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine.
3. (2003) Syvilnyj kodeks Ukrajinj [The Civil Code of Ukraine]. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine.
4. Kolisnyk M.K. (2007) Finansova sanacija i antykryzove upravlinnja pidpryjemstvom [Financial rehabilitation and crisis management of the enterprise]. Condor. P. 272.
5. Krakos Ju.B. (2008) Upravlinnja finansovoju bezpekoju pidpryjemstv [Management of financial security of enterprises]. *Economics and management of machine-building enterprises: problems of theory and practice*. Issue 1, p. 86–97.
6. Ponomarenko V.S. (2004) Ekonomicheskaya bezopasnost regiona: analiz, otsenka, prognozirovanie [Economic security of the region: analysis, evaluation, forecasting]. Kharkiv, p. 144.
7. Popov N.V. (2011) Osnovnye napravleniya po ustraneniyu ugroz ekonomicheskoy bezopasnosti fondovogo rynka [The main directions for eliminating threats to the economic security of the stock market]. *Young Scientist*. Issue 4, p. 178–180.